

ERAIDEN PUOLUELEHTIEN ISÄNMAALLISESTA KIELENKÄYTÖSTÄ

Tuomo Martikainen

Mitä voidaan tutkimuskentästä, isänmaallisesta kielestä sanoa tarkasti analyttisestä näkökulmasta? Isänmaallinen kieli on mitä suurimmassa määrin relatiivista. Sen keskeisillä sanoilla, sanokaamme »isänmaa»-johteisilla, on vain subjektiivisia merkityksiä, ts. mikä toiselle on isänmaallinen arvo saattaa toiselle olla epäarvo. Sanojen ja niiden merkitysten välillä ei siis ole mitään yleispätevää ja sovittua suhdejärjestelmää. Mainitunlaisen lähtökoh- ta-asetelman hyväksyminen sellaisenaan johtaisi näin ollen siihen, että koko tutkimuksen *) problematiikka tulisi tuomituksi implisiittiseksi, objektiivisesti ratkaisemattomaksi, positiivisesti ratkaistuna se veisi isänmaallisuuden tutki- miseen. Tilanne ei kuitenkaan konkreettisen tutkimuksen kannalta ole epä- toivoinen, jos omaksutaan lievästi formalistinen lähestymistapa: kielestä etsi- tään ne sanat, joilla yksimielisesti voidaan sanoa olevan isänmaallisesti abso- luuttinen arvo, esim. maanpuolustuksen ja suomalaisuuden myönteinen koros- taminen, ja nämä sanat ja laajemmin ajatuskokonaisuudet luokitellaan tutki- muskategorioiden osoittamalla tavalla. Perspektiiviä on täten jouduttu supis- tamaan, tosin mielenkiintoisuuden kustannuksella, isänmaallisuudesta kapeampialaiseen isänmaalliseen kieleen. Koska isänmaallisuuden ja isänmaal- lisen kielen erottaminen toisistaan on ensiarvoisen tärkeää, voidaan asiaa jo näin määrittelyvaiheessa valaista vielä esimerkillä: tutkittavassa lehdessä on artikkeli, joka täyttää absoluuttisten kriteerien mukaan vaatimukset tulla luokitelluksi isänmaallishenkiseksi. Jos nyt tutkitaan vain isänmaallista kieltä, voidaan mainittu artikkeli analysoida suoraan tutkimuskategorioiden mukaisesti. Jos taas tutkitaan isänmaallisuutta, on ensin ratkaistava, onko kieli symbolikieltä (puhutaan toista mitä itseasiassa tarkoitetaan), reaktiivista (puhutaan isänmaallisesti, koska esim. vaimo on kommunisti) tai yhtäpitä- vää.***) Koska vain yhtäpitävä kieli voitaisiin luokitella isänmaallisuutta tutkittaessa, on tehtävä mahdoton ratkaista, sillä analysoija ei voi tuntea kir- joittajan tai puhujan käyttäytymisen motiiveja. Vielä tiivistäen: isänmaalli- suuden tutkimiseen liittyy siis aina käyttäytymisanalyysi ja arvoarvostelma, ongelma siitä, mikä on »oikeaa» isänmaallisuutta, isänmaallisen kielen tutki-

* Esitys perustuu toukokuussa 1963 tarkastettuun yleisen valtio-opin laudaturtyöhön.

** Vrt. E. Allardt: Poliittisten asenteiden rakenteesta, s. 188, (Politiikka n:o 4, 1960).

minen on kvantitatiivisesti luokittelevaa ja suoraviivaista eikä se ole mitään sanojen »todellisista» merkityksistä.

Isänmaallista kieltä ei voida kuitenkaan määritellä pelkästään ja yksinomaaisesti sen »isänmaallisen arvo»-tekijän perusteella, josta edellä on puhuttu. Toinen osatekijä on isänmaallinen tunne, jollaisena voidaan pitää esim. uskonnollishenkisesti traditioita ylläpitävää, kansallismielisesti argumentoitua korostusta. — Hyvin usein tunnepitoisen kielen ilmaus on kuitenkin niin epäselvä ja käsitteellisesti sekaantunut, ettei sen tarkempi analysointi aina ole ollut mahdollista.

Kolmantena isänmaallisen kielen osatekijänä tutkimuksessa on pidetty »isänmaan etu»-näkökohdan korostamista, jollaiseksi voidaan katsoa esim. huolestuneisuus maamme poliittisesta tai kulturellisesta asemasta, neuvojen antaminen tilanteen parantamiseksi tms. Mainittu kriteeri on ulottuvuudeltaan laajin ja näin ollen myös isänmaallista kieltä määrällisesti eniten sisältävä. Käsitteellisesti se on kriteereistä selväpiirteisin.

Edellä sanotun perusteella tutkittava isänmaallinen kieli käsittää siis kolme osatekijää: isänmaalliset arvot, isänmaallisen tunteen ja isänmaan etunäkökohdat. Näin ollen tutkimus mittaa vain ja yksinomaan mainituista tekijöistä koostuvaa kokonaisuutta. Aineiston kategorioinnin yhteydessä on kuitenkin pyritty selvittämään kunkin osatekijän merkitystä kokonaisuuden kannalta.

Tutkimuksen kohteiksi on valittu 14 suomenkielistä sanomalehteä 15. 11. 62—15. 1. 63 väliseltä ajalta.*) Näistä 12 on selviä puoluelehtiä ja kaksi riippumattomia. Vertailujen tekemisen helpottamiseksi maa on jaettu viiteen lohkoon: Etelä-, Itä-, Länsi-, Pohjois- ja Keski-Suomeen. Lehdet on valittu siten, että kustakin lohkoista tulee kaksi lehteä, suurin oikeistolehti ja suurin vasemmistolehti.***) Etelä-Suomesta, joka käsittää vain Helsingin, on näiden lisäksi valittu vielä neljä muuta lehteä tarkemman erittelyn tekemiseksi.

Tutkimuksen pääasiallinen tavoite on saada selville se, missä määrin, missä yhteyksissä ja millä tavoin puoluelehdet käyttävät isänmaallista kieltä. Valitsemalla otokseen tasapuolisesti kokoomuksen ja SKDL:n lehtiä on pyritty myös selvittämään vertailevasti erästä edellä mainittuun pääteemaan liittyvää erikoisongelmaa: ääripuolueiden, kokoomuksen ja SKDL:n isänmaallista kielenkäyttöä.

Jotta tutkimustulosten selittävyys ei rajoittuisi vain tutkittaviin sanomalehtiin, voidaan perspektiiviä laajentaa olettamalla, että lehtien sisältö heijas-

* *Helsinki*: Uusi Suomi (US), Helsingin Sanomat (HeSa), Maakansa (MK), Suomen Sosialidemokraatti (SS), Päivän Sanomat (PS), Kansan Uutiset (KU); *Länsi-Suomi*: Vaasa (kok. Vaasa), Satakunnan Työ (ST, SKDL Pori); *Itä-Suomi*: Karjalainen (Kar, kok. Joensuu), Kansan Sana (KS, SKDL Kuopio); *Keski-Suomi*: Aamulehti (Al, kok. Tampere), Hämeen Yhteistyö (HY, SKDL Tampere); *Pohjois-Suomi*: Kaleva (Ka, riippumaton Oulu), Kansan Tahto, (KT, SKDL, Oulu).

** Poikkeuksena on Kaleva, sillä Pohjois-Suomesta ei ollut saatavissa tutkimukseen soveltuvaa kokoomuksen lehteä.

taa lukijakuntansa mielipiteitä.* Tämä olettaus tarkoittaa sitä, että lukijakunta ja lukijakunnan asenteet suurelta osalta määräävät lehden sisällön. Sovellettuna isänmaallisen kielen tutkimiseen olettaus tahtoo sanoa, että saadut tulokset ainakin jossain määrin kuvaavat lehtien lukijoiden isänmaallisuuteen liittyviä asenteita ja mielipiteitä. Näin ollen lehtiä voidaan pitää omien lukijakuntiansa edustajina. Jos lehti ei vastaa lukijansa odotuksia, on ilmeinen seuraus se, että lukija siirtyy toisen, hänen odotuksiaan vastaavan lehden lukijaksi tai sitten muuttaa omia mielipiteitään lehden esittämiä vastaaviksi. Kussakin tapauksessa olettaus pitää paikkansa ja lukijakunta säilyttää homogeenisen luonteensa. Jos kuitenkin jokin painostusryhmä pääsee vaikuttamaan sisällön määräämiseen, niinkuin todellisuudessa usein tapahtuu, ei esitetty olettaus enää pidä paikkaansa. Painostuksesta voidaan puhua esim. tapauksessa, jossa valtiovallan taholta on kielletty harjoittamasta »hyviä naapuruussuhteita vaarantavaa politiikkaa».

Edellä mainittuihin tutkimuksen tavoitteisiin liittyen kategorioinnin pää-tarkoituksena on saada selville isänmaallisen kielenkäytön määrä, laatu, käytöyhteys ja käytötapa. Kategorioiden laadinnassa on pyritty välttämään äärimmäistä tarkkuutta ja yksityiskohtaisuutta, mikä tämän laatuissa tutkimuksessa johtaisi vain näennäisyyteen. Seuraavassa esitettävää kategoriointia on sovellettu systemaattisesti kaikkiin tutkittaviin lehtiin.

Kategorioinnin perustana on dimensio »rakentava — puolueeton — hyökkäävä», joka sisältää kaiken isänmaallisen aineksen ja on näin ollen tyhjentävä. Kategoriat »rakentava» ja »hyökkäävä» on tarkennettu osoittamalla kielenkäytön kohde ja suunta. Kielen luonnetta, korostusta ja auktoriteettiä selvittävät kategoriat ovat dikotomisia ja itsenäisiä kokonaisuuksia. Ne painottavat vain tiettyjä isänmaalliselle kielelle oleellisia näkökohtia ja niille lasketut määrälliset arvot on saatu koko isänmaallisen kielen yhteismäärästä.

Isänmaallinen kielenkäyttö: Pääkirjoitukset

Siihen, että vain pääkirjoitukset on valittu tutkimuskohteiksi ovat painavimpina perusteluina aineiston käsittelyn teknilliset näkökohdat, selvyys ja tarkkarajaisuus, rajoittamisen pakko sekä tosiasia, että ne edustavat kunkin lehden ideologista suuntaa ja yleensä koko lehteä selvimmin ja antavat lukijalle tiivistetyn kuvan suhtautumisesta ajankohtaisiin poliittisiin, kulturellisiin ja taloudellis-sosiaalisiin ydinkysymyksiin. Tilan puutteessa on ensimmäistä taulukkoa lukuunottamatta esitetty systemaattisesti vain Helsingin lehdistä saadut kvantitatiiviset arvot unohtamatta kuitenkaan maaseutulehtiä,

* Se, että tässä on jouduttu käyttämään hieman epämäärästä kieltä johtuu yksinomaan siitä, että lehden ja lukijan välistä suhdetta ei tiettävästi ole edellä esitettyssä mielessä tutkittu.

joista saadut tulokset on tässä analysoitu kokonaisvaltaisemmin. Sisältöyksikkönä on käytetty ajatuskokonaisuutta, joka on täyttänyt isänmaalliselle kielelle asetetut vaatimukset. Kielenkäytön määrä on mitattu palstamillimetreinä.

Isänmaallisen kielen kokonaismäärät vaihtelivat tutkittavissa lehdissä n. 3—8 %:iin. Selvää eroa Helsingin ja maaseudun lehtien välillä on tässä vaikea havaita, joskin edellisissä isänmaallinen kieli oli hieman runsaampaa. Kiinnostavampaa on kuitenkin todeta äärimmäisen oikeiston ja äärimmäisen vasemmiston välisen eron niukkuus, tosin oikeiston hyväksi, mutta vain runsaan prosentin marginaalilla. Kokonaisuutena katsoen yllättävänä ja odotusten vastaisena on tässä pidettävä siis isänmaallisen kielen niukkuutta, laajemmin kokonaismäärissä, spesiaalisemmin oikeiston ja vasemmiston välisessä erossa. On kuitenkin pidettävä mielessä, että isänmaallisuuden näkökulmasta pelkkä erittelemätön määrällisyys ei ole kovinkaan merkityksellinen tekijä. Tärkeämpi on kielen laatu, jota seuraavissa kategorioissa on pyritty mittaamaan kvantitatiivisesti.

Isänmaallinen kieli dimensiossa »rakentava — puolueeton — hyökkäävä»

Taulukko 1 a

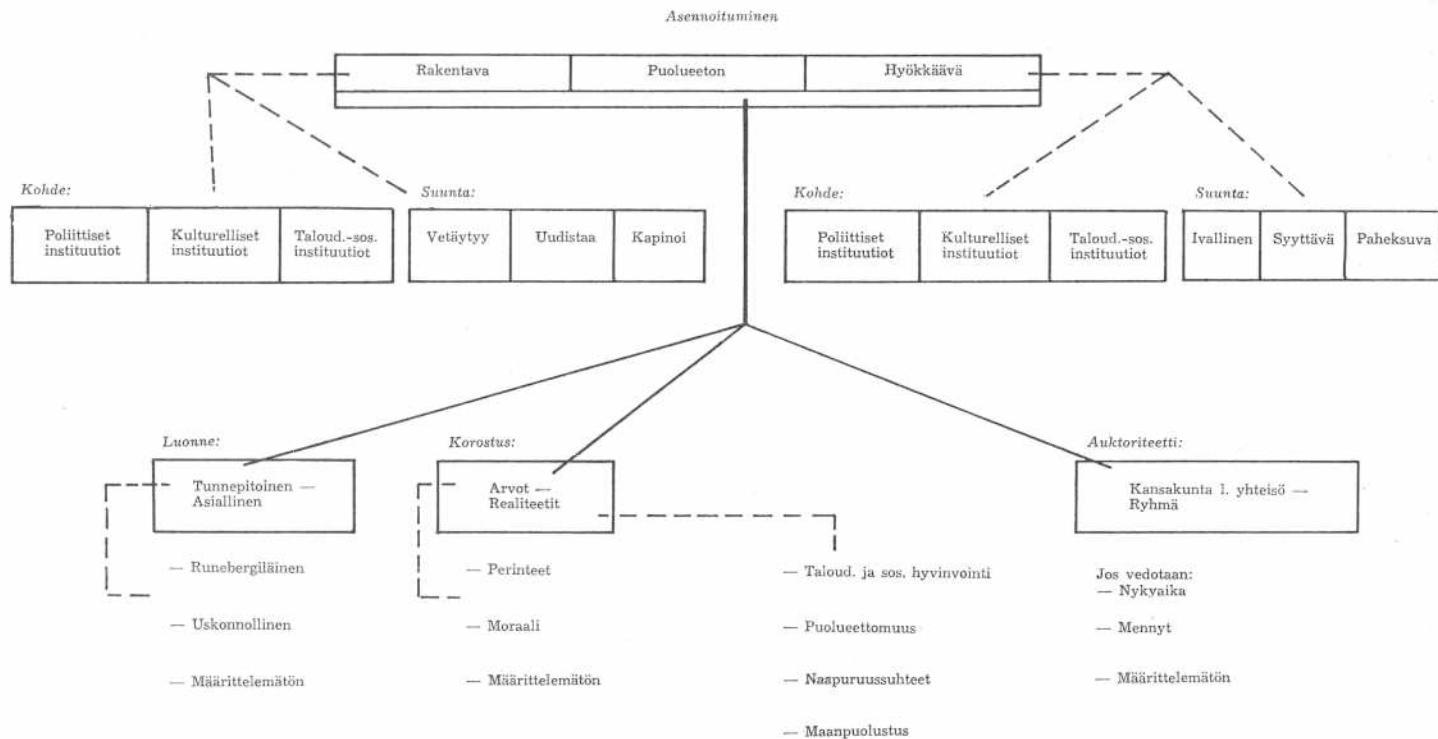
Yleinen asenne	US	MK	HeSa	SS	PS	KU
	%	%	%	%	%	%
Rakentava	64.9	61.5	29.3	66.0	55.5	39.8
Puolueeton	24.4	19.1	32.2	22.1	24.2	16.4
Hyökkäävä	10.7	19.4	38.5	11.9	20.3	43.8
Yht. %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
mm	1865	2775	1895	1730	2070	1370

Taulukossa kiintyy huomio erityisesti rakentavan kielenkäytön runsauteen verrattuna hyökkävään. Mainittua suuntausta voitaneenkin pitää eräänä isänmaallisen nykykielen suuntalinjana. Tätä havaintoa tukevat vielä seuraavassa esiintyvät maaseudun lehdet, joissa rakentavan kielen osuus yhtä poikkeusta lukuunottamatta oli kiistattomasti myös hyökkävää suurempi.

Taulukko 1 b

Yleinen asenne	Kesk-Suomi		Pohjois-Suomi		Itä-Suomi		Länsi-Suomi	
	Al	Hy	Ka	KT	Kar	KS	Vaasa	ST
	%	%	%	%	%	%	%	%
Rakentava	76.5	42.2	66.4	58.0	66.5	47.5	65.7	55.0
Puolueeton ..	13.5	—	15.8	—	19.2	7.8	8.3	5.0
Hyökkäävä	10.0	57.8	17.8	42.0	14.3	44.7	26.0	40.0
Yht. %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
mm	1255	415	1010	880	1330	515	845	400

KAAVIOKUVA ISANMAALLISEN KIELENKAYTÖN KATEGORIOINNISTA

Koska jako »rakentava — puolueeton — hyökkäävä» on varsin jäykkä monivivahteisen isänmaallisen kielen kuvaajana, on jaossa esiintyvät ääri- luokat esitelty vielä tarkemmin kielenkäytön kohteen ja suunnan selville saami- seksi.

Taulukko 2: *Rakentavan isänmaallisen kielenkäytön kohde*

Kohde	US	MK	HeSa	SS	PS	KU
	%	%	%	%	%	%
Poliittiset instituutiot	52.9	61.6	43.3	24.1	49.5	63.5
Kulturelliset instituutiot	17.4	4.6	17.1	13.8	6.6	—
Taloudellis-sosiaali- set instituutiot	29.7	33.8	39.6	62.1	43.9	36.5
Yht. %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
mm	1210	1745	555	1130	1150	545

Yhteisenä piirteenä havaitaan puoluelehtien kiinnostuksen suuntautumi- nen selvimmin poliittisiin instituutioihin, mikä onkin hyvin odotettavissa. Taulukko antaa myös selityksen SS:n edellisessä taulukossa esiintyneelle suurelle rakentavan kielen osuudelle: SS rakentaa pikemminkin taloudellis- sosiaalisia (62 %) kuin poliittisia (24 %) instituutioita. Kulturellisten insti- tuutioiden tarkastelu osoittaa kiinnostuksen niihin olevan voimakkainta oikeistossa ja vähäisintä ääri-vasemmistossa. Kiintoisaa on tässä havaita MK:n välinpitämättömyydellään lähestyvän KU:ia. Erona maaseutulehtien ja Helsingin lehtien välillä on selvimmin havaittavissa edellisten antama suh- teellisen tasapuolinen painotus kaikille kolmelle instituutioryhmälle ja jos lievää korostusta yleensä on havaittavissa, ovat sen saaneet kokoomuksen lehdissä taloudellis-sosiaaliset ja SKDL:n lehdissä poliittiset instituutiot. Kul- turellisten instituutioiden asema isänmaallisen kielen kohteena on maaseu- dulla selvästi vahvempi kuin Helsingissä vaihdellen n. 27—30 %:iin kokoo- muksen ja SKDL:n ollessa lisäksi tasaveroisia.

Taulukko 3: *Rakentavan isänmaallisen kielenkäytön suunta*

Suunta	US	MK	HeSa	SS	PS	KU
	%	%	%	%	%	%
Vetäytyy	31.4	14.3	32.4	19.8	14.1	27.8
Uudistaa	47.9	70.8	60.4	58.6	65.3	46.0
Kapinoi	20.7	14.9	7.2	21.6	20.6	26.2
Yht. %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
mm	1210	1745	555	1130	1150	545

Taulukon perusteella voidaan todeta, että isänmaallisen kielenkäytön suunta Helsingin lehdissä on valtaosaltaan uudistavaa. Mainittu trendi on havaittavissa yhtä selvänä kuin koko isänmaallisen kielen rakentavaluonteisuus. Samat, edellä mainitut piirteet ovat nähtävissä myös maaseutulehtien kielenkäytössä. Koska kohteen ja suunnan ristiintaulukointi olisi taulukon muodossa varsin hankalaa, esitetään seuraavassa tiivistäen kussakin lehdessä havaitut rakentavan isänmaallisen kielen tavallisimmat kombinaatiot:

Uusi Suomi: uudistaa: poliittiset instituutiot, vetäytyy: taloudellis-sosiaaliset instituutiot

Maakansa: uudistaa: poliittiset ja taloudellis-sosiaaliset instituutiot

Helsingin Sanomat: uudistaa: poliittiset ja kulturelliset instituutiot, uudistaa ja vetäytyy: taloudellis-sosiaaliset instituutiot

Suomen Sosialidemokraatti: uudistaa ja kapinoi: taloudellis-sosiaaliset instituutiot.

Päivän Sanomat : uudistaa: poliittiset instituutiot, uudistaa ja kapinoi: taloudellis-sosiaaliset instituutiot

Kansan Uutiset: uudistaa ja vetäytyy: poliittiset instituutiot, uudistaa ja kapinoi: taloudellis-sosiaaliset instituutiot

Aamulehti: uudistaa: taloudelliset instituutiot

Hämeen Yhteistyö: uudistaa: poliittiset ja kulturelliset instituutiot

Kansan Tahto: uudistaa: taloudellis-sosiaaliset instituutiot

Karjalainen: uudistaa: poliittiset instituutiot

Vaasa: kapinoi: taloudelliset instituutiot

Satakunnan Työ: kapinoi: poliittiset instituutiot

Kaleva ja Kansan Sana: ei yhtenäistä linjaa

Taulukko 4: *Hyökkäävän isänmaallisen kielenkäytön kohde*

Kohde	US	MK	HeSa	SS	PS	KU
	%	%	%	%	%	%
Poliittiset instituutiot	100.0	38.5	49.3	—	35.0	96.4
Kulturelliset instituutiot	—	—	28.8	19.0	—	—
Taloud.-sos. instituutiot	—	61.5	21.9	81.0	65.0	3.6
Yht. mm	200	520	730	210	420	600

Hyökkäävässä kielenkäytössä on US:lla ja KU:lla nähtävissä sama kiinnostuksen kohde kuin rakentavassakin: poliittiset instituutiot. Samoin tau-

lukossa on havaittavissa SS:n myös jo rakentavassa kielessä osoittama välinpitämättömyys poliittisten instituutioiden käsittelyyn ja taloudellis-sosiaalisten kysymysten ylivoimaisuus niihin nähden sekä KU:n, MK:n ja PS:n samoin jo aikaisemmin ilmennyt kulturellisten kysymysten käsittelyn puuttuminen. Maaseudun vasemmistolehdet olivat hyvin yksimielisiä hyökkäävässä kielessä. Yli 90 prosenttisesti se kohdistui poliittisiin instituutioihin. Oikeisto-lehtien hyökkäävässä isänmaallisessa kielenkäytössä ei sen sijaan voitu havaita vastaavanlaista yhdenmukaisuutta. Esim. Aamulehti kohdisti hyökkäävän kielen pelkästään taloudellis-sosiaalisiin instituutioihin ja Karjalainen n. 80 % kulturellisiin. Kaiken kaikkiaan poliittiset instituutiot valittiin kuitenkin kiistattomasti yksimielisemmin hyökkäävässä kuin rakentavassa kielessä kielenkäytön kohteeksi.

Taulukko 5: *Hyökkäävän isänmaallinen kielenkäytön suunta*

Suunta	US	MK	HeSa	SS	PS	KU
	%	%	%	%	%	%
Ivallinen	—	—	—	—	6.0	7.2
Syyttävä	—	55.8	46.6	42.9	45.0	71.2
Paheksuva	100.0	44.2	53.4	57.1	49.0	21.6
Yht. %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
mm	200	520	730	210	420	600

Helsingin lehdissä hyökkäävän kielen suunnan havaitaan vaihtelevan melko tasapuolisesti syyttävän ja paheksuvan välillä. Poikkeuksina ovat kuitenkin US (paheksuvan 100 %) ja KU (syyttävä 71 %). Maaseutulehdet, joissa äärioikeisto ja äärivasemmisto ovat selväjakoisesti edustuneina, vahvistavat US:n ja KU:n osoittaman suunnan: kokoomus paheksuva n. 80 % ja SKDL syyttävä n. 68 %. Tiivistäen voidaan esittää jälleen, kuten rakentavassakin kielessä, kussakin lehdessä havaittu hyökkäävän isänmaallisen kielenkäytön päälinja.

Uusi Suomi ja Kaleva: paheksuu: poliittiset instituutiot

Maakansa ja Vaasa: syyttää ja paheksuu: taloudellis-sosiaaliset ja poliittiset instituutiot.

Suomen Sosialidemokraatti ja Päivän Sanomat: syyttää ja paheksuu, taloudellis-sosiaaliset instituutiot

Aamulehti: paheksuu: taloudelliset instituutiot

Karjalainen: paheksuu: kulturelliset instituutiot

Kansan Uutiset, Hämeen Yhteistyö, Kansan Tahto, Satakunnan Työ ja Kansan Sana: syyttää: poliittiset instituutiot

Tähän asti käsitellyt isänmaallisen kielenkäytön tutkimiseen liittyvät kategoriat ovat olleet tarkoitettut kullekin lehdelle ominaisen perussuunnan ja -asenteen ja ehkäpä myös selvimpien »lainalaisuuksien» löytämiseksi. Saatu kuva ei kuitenkaan ole vielä tarkka. Siitä puuttuvat tietyt yksityiskohdat, jotka nimenomaan vivahderikkaan isänmaallisen kielen selvittelyssä ovat oleellisia ja suuntaa antavia, ts. luonne, korostus ja auktoriteetti. Nimenomaan luonteella on usein sanottu olevan ratkaiseva merkitys luokiteltaessa kieltä isänmaalliseksi ja ei-isänmaalliseksi. Ahtaassa merkityksessä isänmaallista on vain tunnepitoinen kieli, jolloin sen funktiona on katsottu olevan isänmaallisten tunteiden herättäminen. Nykyisänmaallisuudessa ja isänmaallisessa kielessä mainittua funktiota on pidettävä kuitenkin vain kokonaisuuden eräänä osatekijänä, ei kuitenkaan vähämerkityksisenä, sillä isänmaallinen kieli nojaa aina osaltaan traditioihin ja näihin kohdistuvien tunteiden ylläpitäjänä sillä on oma kiistaton paikkansa isänmaallisessa kielessä.

 Taulukko 6: *Isänmaallisen kielenkäytön luonne*

Luonne	US	MK	HeSa	SS	PS	KU
	%	%	%	%	%	%
Tunnepitoinen	15.7	13.7	3.2	6.4	22.0	1.5
Asiallinen	84.3	86.3	96.8	93.6	78.0	98.5
Yht. %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
mm	1865	2775	1895	1730	2070	1370

Taulukko osoittaa konkreettisesti sen tosiasian, että tunnepitoinen isänmaallinen kieli on nykyisänmaallisuudessa jäänyt verrattain vähäpätöiseen asemaan. Ilmeisesti sen osuus kokonaisuuteen on myös ratkaisevasti vähentynyt, vaikkakaan tästä ei varhaisempaan ajanjaksoon perustuvien tutkimusten puuttuessa voida sanoa mitään varmuudella. Selvää puolueiden mukaista linjaa ei tässä voida vetää PS:n poikkeuksellisen korkean %-arvon johdosta. Helsingin lehtiin verraten maaseudun oikeistolehdet käyttivät tunnepitoista kieltä keskimäärin hieman runsaammin. Oikeistolehdillä yleensä oli havaittavissa myös tiettyä yhdenmukaisuutta tunteen korostamisessa, sillä mainitun kielen osuus vaihteli näillä melko tasaisesti n. 15 %:n tienoilla. Poikkeuksena oli kuitenkin Karjalainen (tunnepitoinen kieli 33.8 %). Sen sijaan äärivasemmiston lehdissä ei tunnepitoisella kielellä tunnu olevan lainkaan sijaa. Näillä lehdillä sen puuttuminen on jo odotettavissakin, sillä tavallisimmin tunteen korostaminen isänmaallisessa kielessä on assosioitunut joko uskontoon ja kirkkoon tai »runebergiläiseen» maanpuolustukseen, joihin kumpaankin äärivasemmistomme ei ainakaan julkisessa sanassa suhtaudu myötä-

mielisesti tai ota niihin kantaa. Kun tunnepitoista kieltä on yritetty analysoida edelleen, on jouduttu operoimaan niin pienillä absoluuttisilla luvuilla, että minkäänlaisen luotettavan järjestyksen laatiminen ei ole ollut mahdollista. Sitäpaitsi tunteen erittelemisen on sinänsä jo epäluotettavaa. Jonkinlaisena suuntavihjeenä havaitaan kuitenkin, että »runebergiläistä» korostusta esiintyi oikeistolehdissä n. 40 % muun kielen ollessa joko uskonnollisävyistä tai määrittelemätöntä (runebergiläisyytenä on pidetty kaikkea sitä kieltä, jossa puhutaan isänmaallisista maanpuolustus-, itsenäisyys- tms arvoista puhtaasti tunnepitoisessa sävyssä). »Verin kostutettu isänmaa»-tyylistä kieltä ei tutkittavissa lehdissä esiintynyt lainkaan. Silloin kun isänmaallisista arvoista yleensä puhuttiin tunnepitoisesti, oltiin ilmaisuissa melkoisen varovaisia, hieman selitteleviä ja huolestuneita, kuitenkin kansallisesti velvollisuudentuntoisia, mutta samalla kertaa epäluuloisia mainitunlaisen kielen soveltuvuudesta nykyaikaiseen ajattelutapaan.

Eriteltäessä isänmaallisen kielen korostusta pääjakona on: »arvot — realiteetit», jolloin ensisijaisesti on pyritty selvittämään kysymystä, onko isänmaallinen nykykieli enemmän jokapäiväisiin toimintoihin kuin isänmaallisiin arvokysymyksiin tähtäävää. Tämä jako on erotettava edellä käsitellystä kielen luonteesta, jossa jakona oli »tunnepitoinen — asiallinen», sillä esim. arvoista voidaan puhua sekä tunnepitoisesti että asiallisesti, ts. kategoria »arvot» on laajempi sisällöltään kuin kategoria »tunnepitoinen».

Taulukko 7: *Isänmaallisen kielenkäytön korostus*

Korostus	US	MK	HeSa	SS	PS	KU
	%	%	%	%	%	%
Arvot	24.5	37.7	23.5	19.2	24.0	12.0
Realiteetit	75.5	62.3	76.5	80.8	76.0	88.0
	Yht. %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
	mm.	1865	2775	1895	1730	2070
						1370

Taulukon prosenttiluvut osoittavat, että nykyisänmaallinen kieli korostaa realiteetteja ylivoimaisesti enemmän kuin arvoja. Voimakkaimpana tämä suuntaus havaitaan KU:ssa, heikoimpana MK:ssa. SKDL:n maaseutulehdissä ainoastaan Kansan Tahto osoittaa edes lievää kiinnostusta arvokysymyksiin (13.6 %). Vastaavasti oikeistolehtien prosenttiluvut vaihtelevat n. 27—30 %:iin joensuulaisen Karjalaisen ollessa poikkeuksellisesti ainoa tutkituista lehdistä, jolla arvojen osuus oli suurempi kuin realiteettien (arvot: 54.5 %).

Arvot oli edelleen jaettu luokkiin »perinteet», »moraali» ja »määrittelemätön», jolloin esim. moraalilla tarkoitettiin vastuuntunnon, velvollisuuden, oikeuden, yhtenäisyyden tms. korostamista. Voitiin havaita, että selvimmin

Helsingin lehdissä korostivat moraalia MK ja HeSa ja perinteitä US. Vastaavasti maaseutulehdistä Kaleva ja Vaasa korostivat perinteitä ja Aamulehti, Karjalainen ja Kansan Tahto moraalia. Esim.:

»... maalaisliiton eduskuntaryhmän velvollisuus on koettaa sovittaa ja tasoiittaa niissä ristiriidoissa, joita hallituspuolueiden kesken syntyy...» edelleen

»... maalaisliitto ei ole esittänyt hallitukselle kohtuuttomia ja vastuuttomia vaatimuksia, sillä puolueen vastuu ymmärretään...»

ja

»...., että maalaisliiton taholta pidetään hallitusyhteistyön jatkumista maan kannalta edelleen tärkeänä...» (MK 11. 12. 1962)

Mielenkiintoisen vastakohtaparin tarkastelumahdollisuuden tarjoaa US:n ja KU:n käyttämä moraalinen päätös:

»Laitavasemmiston edustajien menettelyssä ei sinänsä ole mitään uutta, heillehän tämän maan ja kansan puolustaminen on aina ollut sivuseikka». (US 17. 11. 1962)

»Tällainen vahingonteko on tuomittava jyrkästi. Nämä maamme itsenäisyyden ja etujen kalvajet eivät ole todellisia suomalaisia ja heidät on eristettävä». (KU 21. 12. 1962 pääkirjoituksessaan »Suomi NI:n naapurina»)

Yllä olevista lainauksista ei tietystikään voi mennä tekemään kovin pitkälle meneviä ja lopullisia johtopäätöksiä kummankaan lehden käyttämän moraalisen korostuksen olemuksesta. Jos kuitenkin tätä olemusta haluaa lyhyesti luonnehtia, sopinevat US:n attribuuteiksi marttyyrinen velvollisuudentunto ja vetäytyvä paheksunta ja KU:n aggressiivinen radikalismi, jyrkkäkielinen ja ehdoton tuomionjulistus ja samanaikainen vaatimus toimenpiteistä.

Taulukko 8: *Realiteetit isänmaallisessa kielenkäytössä*

Realiteetit	US	MK	HeSa	SS	PS	KU
	%	%	%	%	%	%
Taloudell.- ja sos.hyvinvointi	33.6	50.7	50.0	74.8	51.7	31.3
Puolueettomuus	44.0	23.4	29.3	18.7	28.6	22.4
Naapuruus-suhteet	7.2	14.4	6.4	—	15.9	46.3
Maanpuolustus	15.2	11.5	14.3	6.5	3.8	—
Yht. %	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
mm.	1385	1725	1450	1390	1575	1200

Taulukossa havaitaan kiinnostuksen suuntautuvan voimakkaimmin taloudellis-sosiaalisiin ilmiöihin, mikä on aikaisemmin esitetyn toteamuksen, että

puoluelehtien isänmaallinen kielenkäyttö kohdistuu valtaosaltaan poliittisiin instituutioihin, vastainen. Taulukon antama tulos ei kuitenkaan millään tavoin horjuta mainittua toteamusta kiinnostuksen yleisestä suunnasta, kun pidetään mielessä se tosiasia, että arvojen korostaminen samoin kuin yllä olevan taulukon kolme viimeistä luokkaa kohdistuvat suurimmaksi osaksi poliittisiin instituutioihin. SS:ssa havaitaan jälleen taloudellis-sosiaalisten instituutioiden voimakasta korostusta. Mielenkiintoinen on myös havainto, että lehti ei puhu lainkaan naapuruussuhteista. Toisin on KU:n laita: naapuruussuhteet 46 %, joista suhteet itään n. 90 %. US:lle on luonteenomaista maamme puolueettomuuskysymyksen korostaminen ja naapuruussuhteista suhteet vain länteen. MK korostaa naapuruussuhteita itään n. 80 % ja PS itään n. 60 %. Maanpuolustuskykyssä havaitaan kiinnostuksen siihen vähenevän asteittaisesti siirryttäessä puolueskaalalla oikealta vasemmalle. Maaseutulehdissä mainittu ilmiö on vielä konkreettisemmin nähtävissä asetelman selvän kahtiajaon vuoksi: SKDL: ei lainkaan kiinnostunut, oikeisto n. 15 %, josta korkein arvo on Karjalaisella (33 %). Myös muissa kategorioissa maaseutulehdet tukevat Helsingin lehdistä saatuja havaintoja erilaatuisten realiteettien asemasta isänmaallisessa kielenkäytössä.

Auktoriteetti isänmaallisessa kielenkäytössä:

Auktoriteetilla tarkoitetaan sitä, minkä nimissä jotain tehdään tai sanotaan. Kielessä, jossa jotain ryhmää puolustetaan, mainostetaan tms. isänmaallisin perustein tai suorastaan puhutaan sen nimissä isänmaallisesti, on auktoriteettina tällöin pidetty ryhmää. Jos vastaavasti kielessä ei ilmene lainkaan ryhmäintressien korostusta, on auktoriteettina pidetty yhteisöä. Auktoriteetin erittelyllä on pyritty valaisemaan kysymystä, onko isänmaallinen kieli suuntautunut enemmän ryhmän esim. poliittisen puolueen, esiintuomiseen, vaiko traditionaalisesti yhteisön ja kansakunnan edun tms. korostamiseen. Niiden tuloksien perusteella, jotka tässä yhteydessä on sekä Helsingin, että maaseudun lehdistä saatu, voidaan lyhyesti todeta, että nykyisänmaallinen kieli on suurimmaksi osaksi »kansakunnan-etu»-ajattelutavan motivoimaa.*

Läheisesti edellä käsiteltyyn liittyy kysymys siitä, mihin isänmaallisessa kielenkäytössä vedotaan: onko kielen kiintopisteenä mennyt aika vai nykyinen (esim. »tilanne vaatii»). Havaitaan, että US, Kaleva ja Karjalainen vetoavat suhteellisen tasapuolisesti sekä nykyiseen, että menneeseen aikaan, muiden vedotessa mieluummin nykytilanteen asettamiin vaatimuksiin.

* Uusintamittauksessa kategoria »auktoriteetti» osoittautui reliabiliteetin kannalta epäluotettavimmaksi.

»SKDL — Kokoomus» kategorioittain vertailtuna

Tutkimuksen erikoisongelmana oli, kuten alussa mainittiin, ääripuolueiden, kokoomuksen ja SKDL:n isänmaallinen kielenkäyttö tarkasteltuna kategorioittain vertailevasti. Asetelma saattaa tuntua mielivaltaiselta, mutta sillä on kuitenkin tiettyä kantavuutta, joka on peräisin toisaalta asetelman mielenkiintoisuudesta sinänsä ja toisaalta siitä peritystä tavasta, jolla asetelmaan kuuluvat asiat yleensä järjestellään. Viime mainittuun liittyen tarkoitus on täsmentää kummankin ryhmittymän subjektiivisesti määräytyneitä isänmaallisen kielen rajoja ja ulottuvuuksia sekä osoittaa ne alueet, joilla mainitut ryhmittymät operoivat ja katsovat tarpeelliseksi operoida isänmaallisesti perustelluin väittein ja ilmauksin. Korostettakoon vielä maininnalla tutkittavan isänmaallisen kielen sisältöä, sen osa-alueita, joiden kuulumisesta tavanomaiseen isänmaallisuuteen voidaan olla montaa mieltä ja sitä, että saadut tulokset kuvaavat vain tätä alussa määriteltyä isänmaallisuutta, jota operationaalisesti on kutsuttu isänmaalliseksi kieleksi.

»Rakentava — puolueeton — hyökkäävä»: Rakentavan isänmaallisen kielen osuus SKDL:n lehdissä jäi hieman alle 50 %:n, oikeistolehdistä se sensijaan oli n. 65 %. Rakentavan kielen kohdetta ei kummankaan ryhmittymän lehdissä voida kiistattomasti spesifioida, sillä kielenkäyttö oli melko tasapuolisesti jakaantunut jokaiseen kolmeen instituutioryhmään. On kuitenkin huomattava, että SKDL:n kaikissa maaseutulehdissä ollut samansisältöinen koulu-uudistusta käsittelevä pääkirjoitus sai melkein pä yksinomaan aikaan rakentavan kielen kategorioissa »kulturelliset instituutiot» esiintyneet korkeat arvot. KU:ssa sitä vastoin ei vastaavassa kategoriassa esiintynyt lainkaan isänmaallista kieltä, mikä viittaa siihen, että SKDL:n maaseutulehtien kulturellisiin instituutioihin tuntema kiinnostus ei ole kovinkaan selvästi yleistämiskelpoinen. Rakentavan kielen suunta oli niin äärioikeisto- kuin ääri-vasemmistolehdistäkin suurimmaksi osaksi uudistava. Ei myöskään vetäytyvään eikä kapinoivaan suuntaan nähden voida havaita selviä oikeiston ja vasemmiston välisiä eroja. Puolueetonta isänmaallista kieltä esiintyi SKDL:n lehdissä yleensä varsin niukasti, useimmiten ei lainkaan. Vastavasti oikeistolehdistä puolueettoman kielen osuus vaihteli 8.3 %:sta (Vaasa) 19.2 %:iin (Karjalainen).

Hyökkäävän isänmaallisen kielen osuus oli SKDL:n lehdissä huomattavasti suurempi kuin oikeistolehdistä; SKDL n. 45 %, oikeisto n. 15 %. Sen kohteena ääri-vasemmistolaisilla oli käytännöllisesti katsoen vain poliittiset instituutiot (n. 95 %). Oikeistolaisilla ei tässä kohteen valinnassa voida havaita selvää ja yhdenmukaista linjaa. Kielen suunta sensijaan oli viime mainituilla valtaosaltaan paheksuva, kun taas SKDL:lle oli ominaista syyttävän sävyn ylivoimaisuus (n. 70 %) muihin suuntiin nähden. Oikeistolla syyttävän suunnan

osuus oli n. 15 %. Ääri­vasem­mistomme kielen­käytön kuvaajana voidaan lisäksi pitää sitä, että suun­takategoriaan »ivallinen», johon kuuluvan ainek­sen isän­maallinen arvo on erittäin kyseenalainen, joutui sen hyökkäävästä kielestä, KU:a mukaanottamatta, n. 25 %.

Luonne: Isän­maallisen kielen­käytön luonne SKDL:n lehdissä oli käytän­nöllisesti katsoen pelkästään asiallinen. Vastaavasti oikeistolehdissä asiallisen kielen osuus oli hieman yli 80 %.

Korostus: Oikeistolehtien isän­maallinen kieli korosti arvoja keskimäärin n. 33 % ja realiteetteja n. 67 %. Vastaavat luvut SKDL:n lehdissä olivat n. 7 % ja n. 93 %. Arvoista oikeistolehdet korostivat eniten perinteitä ja realiteeteistä taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia. Vasemmistolehdet korostivat samoin realiteeteistä eniten taloudellista ja sosiaalista hyvinvointia, mutta melkein yhtä paljon myös naapuruussuhteita.

Auktoriteetti: Ääri­vasem­mistolla se, kenen nimissä jotain sanotaan tai tehdään, ts. auktoriteetti, oli keskimääräisesti useammin kuin oikeistolla ryhmä (oikeisto: auktoriteettina yhteisö: n. 80 %, SKDL: auktoriteettina yhteisö: n. 65 %). Puhuessaan isän­maallisesti oikeistolehdet vetosivat nykyaikaan n. 63 % ja vasemmistolehdet n. 73 %.

Jos tarkastellaan oikeisto- ja vasemmistolehtien isän­maallista kielen­käyt­­töä kokonaisuutena, voidaan havaita pari näkökohtaa, jotka ikäänkuin sel­vimmin toimivat näiden ryhmittymien välisinä kielen­käytön jakajina. Ensiksi: oikeistolehdet ovat lähempänä kuin vasemmistolehdet traditionaalisen isän­maallisen kielen linjoja. Ne nimittäin käyttivät keskimäärin enemmän tunne­pitoista kieltä, korostivat enemmän arvoja isän­maallisen kielen peruselement­teinä ja vetosivat useammin menneeseen kuin vasemmistolehdet. Toiseksi: vasemmistolehtien isän­maallinen kieli perustui miltei yksinomaan vain »isän­maan etu»-näkökohtiin. Tunne ja arvokorostamista ei mainituissa lehdissä esiintynyt käytännöllisesti katsoen lainkaan. Oikeistolehtien isän­maallinen kieli tässä yhteydessä kuitenkin samalla myös lähestyy vasemmistolehtien käyttämää, sillä oikeistollakin suurin osa isän­maallisesta kielestä on luokiteltu »isän­maan etu»-kriteerien perusteella. Näin ollen voidaan todeta, että oikeistolehtien liikkuma-ala sisältää kaksi melko heterogeenistä ja isän­maal­liselta arvostukseltaan eriluonteista aluetta: »isän­maan etu»-isän­maallisuuden ja tunne- ja arvoisän­maallisuuden, ts. se tavoittaa jokaisen, alussa määritellyn isän­maallisen kielen osa-alueen. Vasemmistolehdet liikkuvat, kuten jo mainittiin, yksinomaan »isän­maan etu»-osa-alueella. Edelleen voidaan todeta, SKDL:n lehdet osoittavat suurta yhdenmukaisuutta isän­maallisen kielen käytössä. Vastaavasti oikeistolehdet olivat, jos tarkastellaan kielen yksityis­kohtia, paikoin hyvinkin yksilöllisiä isän­maallisen kielen käyttäjiä.

Ryhtymättä enää yksityiskohtaisesti tarkastelemaan niitä tuloksia, joita selostuksen eri vaiheissa on jo esitetty, voidaan lopuksi herättää kaksi mie-

lenkiintoista kysymystä: »Mikä on isänmaallisen kielen tehtävä ja tarkoitusperä nykyään?» ja »Ovatko sanomalehtien kielenkäytön perusteella tehdyt isänmaalliset arvoarvostelmat päteviä?»

Jos verrataan tämän päivän isänmaallista kieltä kokonaisuudessaan isänmaalliseen kieleen sanan ahtaimmassa merkityksessä, ts. »runebergiläisyyteen», havaitaan sen tehtävissä ja tarkoitusperissä tapahtuneen joitain oleellisia muutoksia. »Runebergiläisyys» on aina ollut tarkoitusperältään suggestiivista; se on pyrkinyt saamaan lukijan tai kuulijan vakuuttuneeksi. Samoin se on ja on aina ollut vain ekspressiivista, ilmauksellista; se ei anna mitään uutta informaatiota. Nykyisänmaallinen kieli on kieltämättä myös suggestiivista. Se haluaa vakuuttaa, jolloin isänmaalliset peruselementit toimivat sen tehosteina. Se on myös ilmauksellista, mutta vain joiltakin osiltaan, sillä nykyisänmaallinen kieli puhuu myös konkreettisista tosiasioista ja antaa niistä informaatiota. Koska kuitenkin nykyisänmaallinen kieli on myös tehostekieltä, propagandistista, kielen totuuselementit ovat relatiivisia, jolloin myös sen antama informaatio on relatiivista ja näin ollen epäluotettavaa. Erona »runebergiläisen» ja nykyisänmaallisen kielen välillä on siis se, että »runebergiläisyys» ei edes pyri antamaan informaatiota, se on runoutta, kun taas nykyisänmaallinen kieli pyrkii antamaan ja antaa informaatiota, mutta totuusarvoltaan se on relatiivista.

Kysymykseen isänmaallisten arvoarvostelmien pätevyydestä voidaan vastata lyhyesti: ne eivät ole päteviä. Niin mielenkiintoista kun ko. arvostelmat (esim. se ja se on »oikeaa» isänmaallisuutta yms.) lukijan kannalta olisivatkin, on kuitenkin huomattava, että isänmaalliset arvoarvostelmat eivät ole suoraan ja yksiselitteisesti johdettavissa kielen sanoista. Sanan ja arvostelman välillä on nimittäin ylipääsemätön muuri, merkityksen ongelma eli tässä tapauksessa se, mitä sanalla tosiasiallisesti tarkoitetaan. Näin ollen ei tutkimuksessa ole laadittu minkäänlaista »isänmaallista hierarkiaa», ts. osoitettu, mitkä lehdet ovat isänmaallisia ja mitkä epäisänmaallisia. Se, mitä tässä tutkimuksessa on tehty ja voidaan tehdä on luetella ja luokitella isänmaallisen kielen elementtejä kvantitatiivisesti ja systemaattisesti määrättyjen kriteerien perusteella sekä tehdä määrään nojautuvia johtopäätöksiä isänmaallisen kielen tämän päivän perusolemuksesta ja suuntaviivoista.